

УДК 342.721: 681.3.02

ОМЕЛЬЧЕНКО І.К., кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник НДПП НАПрН України

ШЛЯХИ РЕГУЛЮВАННЯ ІНТЕРНЕТ-КОНТЕНТУ В РАМКАХ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТИВ

***Анотація.** У статті проаналізовано світову практику регулювання Інтернет-контенту: принципи та законодавство; зроблено аналіз сучасних тенденцій шляхів регулювання Інтернет; розглянуто українські особливості цього процесу та запропоновано оптимальні шляхи розвитку цього процесу в Україні.*

***Ключові слова:** Інтернет-контент, державне регулювання, криміналізація клевети, удосконалення законодавства.*

***Аннотация.** В статье проанализирована мировая практика регулирования Интернет-контента: принципы и законодательство; проведен анализ современных тенденций путей регулирования Интернета; рассмотрены украинские особенности этого процесса и предложены оптимальные пути развития этого процесса в Украине.*

***Ключевые слова:** Интернет-контент, государственное регулирование, криминализация клеветы, усовершенствование законодательства.*

***Summary.** In the article world practice of Internet content adjustment, its principles and legislation are analysed; the analysis of modern tendencies of ways of adjusting Internet is conducted; the Ukrainian features of this process are considered and the optimum ways of development of this process in Ukraine are offered.*

***Keywords:** Internet content, government control, criminalization of slander, improvement of legislation.*

*Я не поділяю ваших переконань,
але я віддам життя за те, щоб ви могли їх висловити.*

Вольтер

Постановка проблеми. Осінь 2013 року була відмічена активізацією пошуку шляхів та моделі регулювання, що відповідали б особливостям Інтернету. У жовтні 2013 р. Парламентська асамблея Ради Європи (далі – ПАРЄ) призначила доповідача з питання регулювання Інтернет від комісії ПАРЄ з культури, освіти, медіа та молоді. Ним став представник Росії, депутат Держдуми від “Єдиної Росії” Роберт Шлегель. Проаналізувавши правову практику 47 країн Ради Європи щодо розв’язання проблем поширення інформації, захисту персональних даних, кіберзлочинності та Інтернет-комерції, він має підготувати висновки доповіді “Координація стратегій щодо управління Інтернетом”. Ці висновки після апробації на громадських слуханнях та обговорення на засідання Комітету мають бути підготовлені до 2015 р., та в разі підтримки асамблеєю ПАРЄ будуть покладені в основу міжнародних договорів у цій сфері.

Оскільки доповідачем з даного питання призначено представника Росії, яка орієнтована на державне регулювання Інтернету, це вказує на певні світові тенденції щодо необхідності посилення контролю над Інтернетом з боку держави та громадянського суспільства. До того ж, наприкінці 2012 р. російська делегація на конференції Міжнародного союзу електрозв’язку (МСЕ) виступила з ініціативою взяти частину повноважень щодо управління Інтернетом ООН та національним урядам.

Російська асоціація електронних комунікацій (РАЕС) – автор модельного Закону “Про основи регулювання Інтернету”, прийнятого на Міжпарламентській асамблеї держав-членів СНД 16 травня 2011 р. [1], – некомерційна галузева організація, яка, практично, є представником інтересів власників Інтернет-ресурсу, також висловлюється за перехід від саморегулювання до певного, не жорсткого, але посилення державного контролю у даній галузі. Наразі Мінкомзв’язку Російської Федерації також офіційно висловлює позицію щодо не тотального, а помірною регулювання Інтернету, принаймні, до того, поки загальна модель втручання держави в Інтернет не прийнята на міжнародному рівні, оскільки розвиток Інтернету безпосередньо пов’язаний з питанням конкурентоспроможності державної економіки. Російський уряд має намір виділити 973 тисячі рублів на дослідження зарубіжного досвіду Інтернет-регулювання.

З наведеного бачимо, що питання регулювання Інтернет-контенту не лише існує, а й набуває все більшої актуальності, причому не лише у якійсь окремій країні, це – проблема світового масштабу.

Майже всі країни погоджуються з тими, що регулювання Інтернет-контенту потрібне, але якими шляхами та засобами, у яких обсягах, щоб не порушувати при цьому основоположні права і свободи людини, – залишається під питанням.

Метою статті є визначення принципів відмінностей пропонованих українським законодавцем змін порівняно зі світовими засадами регулювання Інтернет-контенту; аналіз можливості існування в національному правовому полі Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про судоустрій та статус суддів” та процесуальних законів про додаткові заходи захисту безпеки громадян” від 16.01.14 р. № 721-VII (“Голос України” від 21.01.14 р. № 10) та його відповідність нормам Конституції України.

Виклад основного матеріалу. Питаннями державного регулювання мережі Інтернет займаються майже всі країни світу. Різниця між країнами полягає лише у підходах та шляхах вирішення цього питання.

Експертами Української асоціації медіа-юристів багаторазово наводився приклад Республіки Молдови як країни, яка найбільш збалансовано підійшла до проблеми регулювання Інтернет-ЗМІ. Наприклад, законодавчо встановлено алгоритм вирішення спорів, пов’язаних з інформацією, яку розміщують молдовські ЗМІ в мережі Інтернет, причому обов’язковим є попереднє досудове врегулювання конфлікту. Однак, 14 жовтня 2013 р. молдовські ЗМІ розмістили інформацію про те, що в Генеральній прокуратурі Республіки Молдова розпочинає роботу Національний комітет по забезпеченню кібернетичної безпеки. Його створення викликано тим, що з початку 2013 р. було порушено 60 кримінальних справ щодо злочинності в мережі Інтернет, що на 20 % більше, ніж за аналогічний період 2012 р. Представники Генпрокуратури Республіки Молдова запевняють, що про введення цензури мова не йде, а навпаки, в подібних випадках перед органами правопорядку стоїть завдання додержання балансу між різноманітними інтересами, оскільки громадяни вправі користуватися і соціальними мережами, й іншими Інтернет-ресурсами. Однак якщо при цьому людина нехтує правами інших осіб, з’являється привід для державного втручання. План по створенню Національного комітету включає різноманітні заходи та інформаційні кампанії, спрямовані на попередження порушень в мережі Інтернет. За їх проведення відповідальні прокуратура, поліція та Міністерство освіти Республіки Молдова.

Наведемо деякі результати аналізу підходів до регулювання мережі Інтернет у світовій практиці.

Країна	Назва законодавчих актів	На що спрямована дія	Державні органи, до сфери повноважень яких входить питання контролю над Інтернетом та недержавні установи, що співпрацюють з державою у цьому напрямі, їх повноваження
Російська Федерація	<p>Цивільний кодекс РФ (ст. 152); Федеральний закон “Про захист дітей від інформації, що спричиняє шкоду їх здоров’ю та розвитку”.</p> <p>Цивільний кодекс РФ (ст. 428).</p>	<p>Громадянин або юридична особа мають право вимагати в судовому порядку спростування даних, що порочать його честь, гідність та ділову репутацію, якщо особа, що їх поширила, не доведе, що вони відповідають дійсності. Такий захист допускається виключно в судовому порядку, а звертатися до суду мають право лише ті, чий інтереси порушені.</p> <p>Відносини користувачів різноманітних сервісів в мережі Інтернет, включаючи соціальні мережі, а також окремі сайти мають характер одностороннього цивільно-правового договору доручення з адміністраціями даних сайтів та мереж. Спори, пов’язані з виконанням цивільно-правового договору, вирішуються в судовому порядку за заявою сторін. Передбачено також право користувача на судові оскарження спірних положень угоди про користування до її укладення.</p>	<p>Суспільна організація “Некомерційне партнерство “Ліга безпечного Інтернету”, яка діє з метою викоренення шкідливого контенту в мережі, надання реальної допомоги дітям та підліткам, які прямо або побічно постраждали від розповсюдження шкідливого контенту в Інтернеті, співпраця з державними структурами в боротьбі з власниками Інтернет-ресурсів, що створюють та поширюють шкідливий контент: дитячу порнографію, пропаганду наркоманії, насильства, фашизм та екстремізм.</p>
Сполучені Штати Америки [2]	<p>“Акт про захист дітей в Інтернеті” (Children’s Internet Protection Act, CIPA).</p>	<p>Обмеження доступу в публічних місцях до Інтернет-ресурсів, що містять інформацію непристойного характеру. Дія забезпечується фільтраційними програмами та блокуванням (в деяких штатах) IP-адресів.</p>	<p>Національний центр операцій Міністерства внутрішньої безпеки (МВБ) США, підрозділи із суспільних контактів: дослідження відкритого сегменту Інтернету, висновки та пропозиції.</p>

<p>Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії</p>	<p>Законопроект “Про інформацію, що передається каналами зв’язку” (Communications Data Bill).</p>	<p>Обов’язок для провайдерів зберігати особові дані клієнтів до вимоги правоохоронних органів без судової санкції.</p>	<p>“Фонд нагляду за мережею Інтернет” (Internet Watch Foundation, IWF): створення списку сайтів, діяльність яких порушує національну безпеку. Інформація передається до національного відділу поліції по боротьбі із злочинністю (National Crime Squad, NCS).</p>
<p>Федеративна Республіка Німеччина</p>	<p>“Про розповсюдження матеріалів, шкідливих для молоді” (Act To Regulate The Dissemination of Writings and Media Contents Harmful to Young Persons), “Про бар’єри в Інтернеті”, а також “Про телекомунікаційні дані”, “Про обмеження таємниці листування, поштових та телефонних повідомлень”.</p>	<p>Складення списку заборонених матеріалів, що поширюються за допомогою електронних засобів (порнографія та насильство). Порушення законів карається грошовим штрафом або позбавленням волі.</p>	<p>Федеральний департамент з шкідливих для молоді медіа ресурсів (Federal Department for Media Harmful to Young Persons): складає списки шкідливих сайтів, на основі яких провайдери на добровільних засадах фільтрують їх. Національний центр по боротьбі з кіберзлочинністю: оперативна оцінка змісту Інтернет-ресурсів та соціальних мереж. <i>Примітка:</i> у жовтні 2011 року представниками німецького товариства хакерів Chaos Computer Club на власному сайті було розміщено інформаційну заяву про те, що німецький уряд запустив в Інтернет вірус “троян”, призначений для таємного слідкування за користувачами. Детальне вивчення вірусу показало, що він використовується поліцією для перехоплення такої інформації шляхом встановлення віддалено веб-камер слідкування та додаткового ПЗ, що дозволяє встановити віддалений доступ до комп’ютерів. Наслідком отримання такої інформації стала робота державної комісії щодо розслідування обставин неправомірних дій поліції.</p>
<p>Французька Республіка</p>	<p>“Про безпеку Інтернету”.</p>	<p>Обов’язкова фільтрація Інтернет для запобігання розповсюдженню дитячої порнографії; кримінальна відповідальність (до 1 року та штраф) за крадіжку та використання персональних даних у мережі Інтернет; легалізація встановлення на виконання рішення суду поліцейськими підрозділами програм, що дозволяють реєструвати дані.</p>	<p>Міністерство внутрішніх справ: створення списків сайтів (спільно із суспільними організаціями), подання для їх блокування. Спеціалізований підрозділ “Кіберпатруль”: робота в мережі для виявлення терористів.</p>

Італійська Республіка	Законопроект “Про прослуховування”.	Введення санкцій щодо неправдивої інформації у видізняття матеріалу протягом двох діб, спростування матеріалу та штраф у разі невиконання цієї норми.	Міністерство юстиції – внормування контролю за сайтами та блогами.
Австралія	Відсутній.		Комісія щодо заходів масової інформації та комунікацій: створює список заборонених сайтів та ініціює судові справи щодо ресурсів, що розміщують на них посилання.
Канада	Кримінальний кодекс.	Блокує порнографічні матеріали за участю неповнолітніх за результатами судової експертизи.	Громадський проект “Чистий зв’язок” (“Cleanfeed”). Аналітики порталу Канадського центру по захисту дітей cybertip.ca приймають повідомлення щодо ресурсів, що містять дитячу порнографію, та повідомлюють про це правоохоронні органи й передають їх у систему “Cleanfeed”.
Японія	Закон “Про формування умов для безпечного користування Інтернетом для неповнолітніх”.	Забороняє розміщення матеріалів, що містять підбурювання до протиправних дій, порнографію, сцени жорстокості та насильства..	Самоцензура власників сайтів.
Королівство Норвегія	Кримінальний кодекс, закони “Про персональні дані”, “Про авторські права на твори”.	Авторизація користувачів Інтернет-послуг.	Щодо поширення дитячої порнографії провайдери, складають “чорний список” сайтів та Інтернет-сторінок та у взаємодіють з правоохоронцями.
Фінляндська Республіка	Закон “Про міри, що запобігають розповсюдженню дитячої порнографії”	Закриття доступу до Інтернет-ресурсів.	Поліція, спільно з провайдерами, причому рішення закриття доступу до Інтернет-ресурсу приймається виключно провайдером.
Королівство Бельгія	“Про боротьбу з проявами расизму”, “Про відповідальність за заперечення холокосту”, “Про боротьбу з дискримінацією”, “Про терористичну діяльність”.	Дозволяють спецслужбам проводити моніторинг бельгійського сегмента контенту Інтернету для виявлення елементів, спроможних нанести збитків національній безпеці.	
Королівство Данія	Кримінальний кодекс.	Вимога 3 місяці зберігати за рішенням суду на вимогу правоохоронних органів персональні дані користувачів та інформацію про передані повідомлення. Доступ до сайтів, що містять або	

		мають посилання на матеріали, що порушують авторські права, блокується провайдером за рішенням Верховного суду.	
Чеська Республіка	“Про аудіовізуальні медіа-послуги”.	Обмеження поширення інформації, що впливає на підсвідомість та сприяє розпалюванню ненависті за статевою, мовною, расовою ознакою, з причин віросповідання, політичних, або інших переконань. Штраф за надання доступу до порнографії молоді.	
Угорщина	Закони “Про деякі питання надання комерційних послуг із використання електронних засобів, а також засобів, пов’язаних з функціонуванням інформаційного суспільства” та “Про електронний зв’язок”.	Не стосуються ЗМІ.	МВС або суд своїми рішеннями можуть заблокувати Інтернет-ресурс з метою протидії розповсюдженню шкідливого контенту, зокрема, такого, що створює загрозу безпеці країни шляхом розпаду расової, релігійної, міжнаціональної ворожнечі, підриву суспільного порядку та обороноспроможності держави, а також такому, що пропагує дитячу порнографію і т.п. Спеціальна служба національної безпеки: збір інформації від провайдерів на добровільних засадах співробітництва.
Республіка Польща	Закони “Про ЗМІ”, “Про порядок надання послуг зв’язку електронним шляхом”, Кримінальний та Цивільний кодекси.	Наклеп, публічне поширення даних, що впливають на репутацію, шахрайство.	
Литовська Республіка	Закон “Про оперативну діяльність”.		Департамент державної безпеки: активний моніторинг мережі Інтернет.
Турецька Республіка	Закон “Про впорядкування розміщення інформації в Інтернет та боротьбу з правопорушеннями, що здійснюються за допомогою світової мережі”.	Визначає типологію “небажаної інформації” та відповідальність за її поширення.	

Отже, підсумовуючи наведені матеріали та враховуючи тенденції до посилення контролю над Інтернетом, необхідно зауважити, що у всьому світі ці процеси відбуваються виключно за участі громадянського суспільства та спрямовані на захист не тільки національної безпеки, моралі, а й прав та свобод громадян, жодним чином їх не обмежуючи. Політичний тиск на провайдерів не прийнятий у світовій практиці. Навіть компанія Google отримує від державних органів США запити на видалення контенту та на розкриття даних про користувачів. Однак, за світовою практикою, остаточне рішення щодо видалення контенту приймає сам провайдер.

Інтенсивність та ефективність сучасних технологій використання мереж на національному рівні сьогодні багато в чому зумовлює конкурентоспроможність тієї або іншої держави на світовому ринку. В той же час стабільність та безпека інфраструктури Інтернету потребує узгоджених дій всієї міжнародної спільноти [3].

Перелік законодавства України про інформацію і ЗМІ, до яких належать такі закони України, як “Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації” [4], “Про інформацію” [5], “Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні” [6], “Про телебачення і радіомовлення” [7], “Про інформаційні агентства” [8], “Про авторське право і суміжні права” [9], “Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів” [10], “Про захист суспільної моралі” [11], “Про державну таємницю” [12], а також Цивільний кодекс України (в частині ст.ст. 23, 177, 200, 258, 277, 278, 286, 296, 302-309, 418-452, 455, 456, 505-508) [13], Кодекс України про адміністративні правопорушення (в частині ст.ст. 212-2, 212-3, 212-5) [14] та Кодекс професійної етики українського журналіста [15], 16 січня 2014 року було доповнено Законом України “Про внесення змін до Закону України “Про судоустрій і статус суддів” та процесуальних законів щодо додаткових заходів захисту безпеки громадян” [16], яким було не просто внесено зміни до відповідних законодавчих актів, але й змінено принципи державної інформаційної політики в частині забезпечення захисту конституційних прав людини на свободу вираження поглядів як основоположного елементу демократичного суспільства.

Не аналізуючи питання щодо процедури прийняття даного документа, або процедури вступу його в дію, або будь-які інші обставини, що стосуються сфери політологічного тлумачення, звернемося до питань, які потребують наукового аналізу одного з аспектів даного Закону України – проблеми шляхів регулювання Інтернет-контенту:

1. Заборона діяльності Інтернет-ЗМІ без реєстрації в якості інформагентств.

Заборона діяльності Інтернет-ЗМІ без реєстрації в якості інформагентств видається не просто невиправданою, а такою, що звужує сегмент національних (zareєстрованих на території України) Інтернет-джерел. Реєстрацію інформаційних агентств в Україні здійснює Державна реєстраційна служба, яка є структурним підрозділом Міністерства юстиції України. Інформаційне агентство тим відрізняється від інформаційного сайту, що його метою є збір новин для ЗМІ. В Україні zareєстровано сім інформаційних агенцій: УНІАН, Інтерфакс-Україна, RegioNews, Укрінформ, Українські новини, РБК-Україна, ПРО.

Виникає питання, чи передбачав законодавець реєстрацію в якості інформагентства сайту, скажімо, видавничої організації, яка має статут, zareєстроване профільне ЗМІ, та викладає його зміст на сайті в електронному вигляді? Таким чином, нова вимога до суб’єктів господарювання щодо отримання ліцензії для надання послуг доступу до

мережі Інтернет спрямоване на ускладнення його розвитку в Україні та може значно звужити сегмент національних Інтернет-ресурсів.

2. Заборона провайдером надавати доступ до сайтів на вимогу комісії з телебачення та радіомовлення. Спеціальна комісія з телебачення та радіомовлення отримує можливість забороняти провайдером доступ до сайтів, на котрі вказує цей орган.

Знову незрозумілим є фактор критеріїв, за якими будуть робитись висновки комісії, який абсолютно не визначений законодавцем. Від початку комп'ютерна мережа, яка сьогодні стала тим, що ми сприймаємо як глобальний Інтернет, була призначена для гарантування стабільної роботи системи управління стратегічними ядерними силами, внаслідок чого їм притаманні такі особливості, як спроможність передавати інформацію різноманітними маршрутами. Таким чином, без підтримки даного положення громадянським суспільством та в разі обмеження доступу до сайтів без чіткого визначення критеріїв їх “шкідливості” такі кроки призведуть лише до одного результату – пошуку інших шляхів поширення інформації.

3. “Криміналізація наклепу” – внесення до Кримінального кодексу України ст. 151¹, згідно з якою наклепом визнається “умисне поширення завідомо недостовірних відомостей, що ганьблять честь і гідність іншої особи” та окремо виділяється “наклеп у творі, що публічно демонструється, в засобах масової інформації або в мережі Інтернет”.

Щодо факту “криміналізації наклепу” (введення його у сферу кримінального права), він не є предметом нашого дослідження. Але щодо питання про наклеп у творах, в тому числі й поширених через Інтернет (до яких законодавець застосовує й більш серйозну санкцію, аніж до поширення неправдивих даних іншим шляхом), то звернімося до деяких аспектів, які жодним чином не були враховані при написанні закону.

По-перше, відповідно до ст. 30 Закону України “Про інформацію” [5] забороняється притягнення до відповідальності за оціночні судження, окрім наклепу. Відмінність між цими категоріями полягає у тому, що оціночні судження – це висловлювання, які не містять фактичних даних, критика, оцінка дій, а також такі висловлювання, що не можуть тлумачитись як такі, що містять фактичні дані, в тому числі, з використанням мовних засобів. Згідно з п. 19 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 27.02.09 р. № 1 “Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи” [17] відповідно до статті 277 ЦК не є предметом судового захисту оціночні судження, думки, переконання, критична оцінка певних фактів і недоліків, які, будучи вираженням суб'єктивної думки і поглядів відповідача, не можна перевірити на предмет їх відповідності дійсності (на відміну від перевірки істинності фактів) і спростувати, що відповідає прецедентній судовій практиці Європейського суду з прав людини при тлумаченні положень статті 10 Конвенції [18].

Якщо особа вважає, що оціночні судження або думки, поширені в засобі масової інформації, принижують її гідність, честь чи ділову репутацію, а також інші особисті немайнові права, вона вправі скористатися наданим їй частиною першою статті 277 ЦКУ [13] та відповідним законодавством правом на відповідь, а також на власне тлумачення справи (стаття 37 Закону України “Про засоби масової інформації (пресу) в Україні” [19], стаття 65 Закону України “Про телебачення і радіомовлення”) [20]) “у тому ж засобі масової інформації з метою обґрунтування безпідставності поширених суджень, надавши їм іншу оцінку” [17]. При цьому, в частині доведення самого факту наклепу наявна навіть судова практика визначення належності висловлювання до

наклепницького або оціночного судження залежно від результатів лінгвістичної (!) експертизи тексту [21]. Таким чином, факт “криміналізації наклепу” за відсутності його чіткого визначення є абсурдним, а застосування закону за таких умов буде виключно вибірковим.

Іншою проблемою є випадок, коли особа знаходить негативну інформацію про власну діяльність в Інтернет-мережі й не намагається спростувати дану інформацію або зняти її шляхом офіційного звернення в редакцію зареєстрованих сайтів відповідно до Закону України Про інформацію, вона сама сприяє її поширенню. Така інформація продовжує поширюватись в Інтернет та згодом переходить у категорію загальновідомої. В подібних випадках звернення до суду навіть із позовом про захист честі, гідності та ділової репутації є невиправданим. Справжньою метою подібних позовів вбачається виключно матеріальна зацікавленість позивача, який, отримавши ухвалу суду про визнання вини сайту, отримує можливість шляхом звернення до господарського суду компенсувати наслідки власних комерційних проблем, що відбулися за період з моменту появи такого допису в мережі. Запобігти виникненню подібних ситуацій можливо шляхом застосування практики Європейського суду з прав людини, яка відповідно до ст. 17 Закону України “Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини” [22] є джерелом права в Україні.

А саме, в цьому контексті варто звернутися до рішення Європейського суду від 5 травня 2011 р. у справі “Редакція газети “Правое дело” та Штекель проти України” (CASE OF EDITORIAL BOARD OF PRAVOYE DELO AND SHTEKEL vs UKRAINE) [23]. Суть справи полягала в тому, що 19 вересня 2003 р. газета “Правое дело” передрукувала з Інтернет-сайту лист, який містив твердження про причетність громадянина України до організованої злочинної групи. У травні 2004 р. Приморський районний суд м. Одеси виніс рішення за позовом даного громадянина до редакції газети та її головного редактора щодо захисту честі, гідності та ділової репутації, яким задовольнив вимоги позивача щодо опублікування спростування, вибачення та щодо солідарного стягнення з відповідачів на користь позивача 15000 грн. відшкодування моральної шкоди. Апеляційний суд Одеської області та Верховний Суд України залишили рішення суду першої інстанції без змін. Однак Європейський суд з прав людини, прийнявши справу до провадження та розглянувши її, одноголосно постановив, що у справі мало місце порушення ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод щодо порушення права на свободу вираження поглядів. Також Європейським судом було відмічено, що принцип законності щодо редакції видання було порушено саме через відсутність чіткого регулювання використання журналістами інформації, отриманої з Інтернету.

Зазначимо, що показовим є і той факт, що дане рішення Європейського суду з прав людини було ухвалене саме на матеріалах української справи, що зайвий раз підтверджує відсутність національної практики у подібних справах. Наразі відсутність узагальненої практики, наближення її до європейських стандартів та подальша законотворчість у даному напрямку можуть призвести до загрози існування не тільки Інтернет-видань, а й будь-якої зони вільного спілкування в Інтернеті, включаючи соціальні мережі. При цьому важливим є дотримання балансу між вільним поширенням інформації, свободою висловлення думок та відповідальністю за розміщення інформації власниками Інтернет-ресурсів, тому зауважимо, що відносно шляхів протидії розповсюдженню неправдивої інформації, набагато логічнішим та більш виправданим кроком могли б стати кроки щодо протидії поширеному сьогодні в Україні “відбілюванню” репутації за

схемою: “розміщення матеріалу-судове оскарження змісту – отримання преюдиційного рішення на визнання фактів неправдивими”.

В пояснювальній записці до проекту Закону України “Про судоустрій і статус суддів” та процесуальних законів щодо додаткових заходів захисту безпеки громадян” зауважується, що “Соціальні мережі в Інтернеті використовуються як високотехнологічний інструмент для ...розпалювання ворожнечі на соціальному, національному, політичному та мовному ґрунті. ...Нерідко під виглядом самоорганізації громадян Інтернет використовується для маніпулювання ззовні, в результаті чого відбувається суттєве зростання конфліктності, жорстокості, безжальності та насильства серед населення, що призводить до зниження рівня моральності та системного заподіяння шкоди законним правам та інтересам громадян і суспільству, інтересам держави в цілому”, а “Прийняття законопроекту сприятиме утвердженню в Україні прав і свобод людини і громадянина, захисту особи і суспільства від злочинних посягань” [24].

Щодо утвердження прав і свобод – звернемося до Конституції України, розділ II, ст. 22, ч. 3: при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод. Адже таке обмеження є нічим іншим як звуженням змісту та обсягу прав і свобод [25].

Дане положення принципово забороняє законодавцю погіршувати становище людини у суспільстві шляхом обмеження тих прав і свобод, які вже закріплено у законах України. Щодо конституційних прав і свобод така заборона застережена спеціально (ч. 1 ст. 157 Конституції). “Права людини та основні свободи є невід’ємним правом кожної людини, наданим їй від народження”, – зазначається у п. 2 ч. 2 Декларації та Програми дій Всесвітньої конференції з прав людини, яка відбулася під егідою ООН у Відні 1993 р.

У юридичному висновку Центру політико-правових реформ від 21 січня 2014 р. щодо законів від 16 січня 2014 року зазначається, що вони були прийняті “з грубими порушеннями Конституції України і закріпленого у ній принципу верховенства права, спрямовані на звуження змісту та обсягу конституційних прав і свобод громадян України, і порушують, зокрема:

вимоги ч. 2 ст. 8 Конституції, згідно з якою Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй;

ч. 2 ст. 19 Конституції, згідно з якою органи державної влади, їх посадові особи зобов’язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України;

ч. 2, 3 ст. 22 Конституції, згідно з якими конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані. При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод;

ч. 1 ст. 34 Конституції, згідно з якою кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань;

ч. 1 та 4 ст. 36 Конституції, згідно з якими громадяни України мають право на свободу об’єднання у громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів. Усі об’єднання громадян рівні перед законом;

ч. 1 ст. 39 Конституції, відповідно до якої громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації.

Крім того, порушуються норми ст. 3, 15, 18, 23, 24, ч. 1 ст. 37, ч. 5 ст. 82, ч. 3 ст. 84, ч. 2 ст. 89, ст. 91, 92 та 93, 121, 129 Конституції.

Беручи до уваги очевидну протиправність “законів” від 16.01.14 р. і за процедурою ухвалення, і за змістом, зазначені акти можуть бути визначені як НІКЧЕМНІ, тобто такі що не мають юридичної сили (чинності).

Усі громадяни України, органи державної влади та їх посадові особи зобов’язані дотримуватись Конституції України, яка має найвищу юридичну силу та діяти відповідно до її норм, які мають пряму дію” [26].

Висновки.

1. Виходячи із сутності поняття “держава” державне регулювання у сфері суспільних відносин, в тому числі й у сфері Інтернет-контенту, є не тільки правом держави, а й її прямим обов’язком, але при визначених обставинах та непорушенні прав і свобод людини, громадянина.

2. Державне регулювання – це визначення чітких правил і контроль за їх додержанням. І в цьому сенсі й тлумаченні без регулювання неможливо обійтись у сфері національного використання Інтернету як світової інформаційної мережі. Якщо ці принципи встановлюватимуться з урахуванням позитивного світового досвіду, орієнтацією на демократичні принципи, то чим більш детально та чітко будуть пророблені й виписані дані принципи, тим прозорішими стануть процеси, пов’язані з використанням Інтернету.

3. 3 жовтня були опубліковані й результати дослідження міжнародної правозахисної організації Freedom House “Свобода Інтернету” за 2013 р., за якими Україну було визнано країною із вільним Інтернетом.

У Києві, в рамках другого Міжнародного форуму “Медіа за інформаційне суспільство” від 4 жовтня 2013 р., було висловлено та підтримано учасниками думку про те, що український сегмент Інтернет вимагає регулювання з урахуванням позицій всіх зацікавлених сторін – влади, суспільства та учасників ринку, та з використанням прийнятих на Заході принципів прозорості та підзвітності. При цьому, президент Європейської медіа платформи Ханне Северинсон зауважила на Форумі, що Інтернет може стати додатковим важелем, що наблизить Україну до Європи.

Прийняття законів від 16 січня змінило стан справ, перетворивши Україну на одну з найбільш “зарегульованих” Інтернет-країну. При цьому, процедура державного регулювання абсолютно не виписана, критерії оцінювання Інтернет-контенту відсутні, технологія застосування запропонованих законодавцем норм – також.

4. Необхідно повернутися до логічної та послідовної роботи в напрямі державного регулювання Інтернету, привести законодавство у відповідність із Конституцією України, розпочавши з прийняття державної концепції регулювання Інтернет-контенту. Тенденції до посилення державного контролю над Інтернет є спільними для всіх країн світу, про що свідчать і процеси, згадувані в даному матеріалі, а саме контент (від англ. contents – зміст) є найменш визначеною та прозорою сферою для регулювання.

5. Розвиток Інтернет-мереж у контексті державного регулювання має розглядатися з точки зору реального впливу на процеси державотворення і становлення громадянського суспільства з урахуванням гармонійного співіснування демократичних принципів державного будівництва та моральних основ формування правової держави.

6. Найбільш ефективним, на погляд автора, вважається застосування впливу держави на Інтернет-контент національних сайтів ще на стадії їх реєстрації.

Насамперед, потрібно чітко виписати процедуру цієї реєстрації з метою унеможливлення існування в державному інформаційному просторі “анонімних” інформаційних ресурсів. Також, як для захисту авторських прав розробників, так і для реалізації державного контролю над Інтернет-контентом (але не у форматі цензури, забороненої ст. 15 Конституції України), пропонується на етапі реєстрації Інтернет-ресурсу, разом з реєстраційними документами, отримувати від власників і концепцію ресурсу. Така концепція має фіксувати план і методику інформаційного подання матеріалу, бути аналогом принципів редакційної політики друкованих ЗМІ. Приклад контент-наповнення з Концепції створення інформаційного блоку в інтерактивній базі даних для бізнес-структур України, зареєстрованої в Державному департаменті інтелектуальної власності в 2005 р.:

“...3. Контент-наповнення.

Новини.

“Світ бізнесу”:

- супровід великих угод купівлі-продажу, приватизації, процесів акціонування;
- входження впливових бізнес-сил на український ринок і т.п.;
- кадрові зміни всередині самих фірм, ринок вакансій провідних фірм.

Цінні папери та фондовий ринок:

- рух акцій та вексельний обіг;
- інформація про комерційні банки;
- електронна комерція.

Судова практика:

- загальні та господарські суди;

- податкові спори, адміністративна відповідальність юридичних осіб, практика Європейського суду з прав людини (справи за участю України та огляд найбільш цікавої практики щодо інших держав).

Законотворчість:

- закони, законопроекти;
- підзаконні акти, акти міністерств та відомств (інформаційні зрізи, в тому числі “політика в законотворчості”, лобіювання інтересів промислових або регіональних груп, економічне та політичне прогнозування, наслідки прийняття закону).

Інформація про банкрутства та санації (“із перших рук”).

Інформація про тендери та приватизацію.

Земельне право, екологія. Купівля-продаж землі, об’єкти нерухомості та землекористування.

Транспорт, дорожній рух, ДТП.

Зв’язок.

Конкуренція, антимонопольне регулювання.

Охорона здоров’я.

Страхування.

Інновації.

Підприємства України (легка, важка, перероблююча та харчова промисловість).

Рекламний та інші ринки.

Інформаційне право:

- телебачення;
- медіа-проекти;
- друковані ЗМІ...” .

Дана концепція була зареєстрована за бажанням авторів, які, захищаючи власні авторські права на її розробку, прозоро і детально виклали в ній зміст власного ресурсу.

Подібний приклад вважається показовим, а реалізація вимоги фіксування контент-наповнення є нескладною на практиці, корисною як для ЗМІ, так і з точки зору сучасного підходу до долученням ЗМІ до побудови принципів державної Інтернет-політики.

Використана література

1. Приложение к постановлению МПА СНГ от 17.05.12 г. № 37-17. – Режим доступу : [//www.old.iacis.ru/data/prdoc/17-a_2012.doc](http://www.old.iacis.ru/data/prdoc/17-a_2012.doc)
2. Правовое регулирование сегментов Интернета. – Режим доступу : [//www.polit-info.ru/images/data/gallery/0_9764__regulirovanie_interneta.pdf](http://www.polit-info.ru/images/data/gallery/0_9764__regulirovanie_interneta.pdf). – (За матеріалами інформаційно-аналітичної доповіді Центру політичної інформації. – М., 2013).
3. Якушев М. Интернет-2012 и международная политика // Индекс Безопасности, 2013. – № 1(104). – Режим доступу : [//www.pircenter.org/media/content/files/10/13559178180.pdf](http://www.pircenter.org/media/content/files/10/13559178180.pdf)
4. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації : Закон України від 23.09.97 р. № 539/97-ВР. – Режим доступу : [//www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/539/97-%D0%B2%D1%80](http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/539/97-%D0%B2%D1%80)
5. Про інформацію : Закон України від 02.10.92 р. № 2657-XII. – Режим доступу : [//www.zakon2.rada.gov.a/laws/show/2657-12](http://www.zakon2.rada.gov.a/laws/show/2657-12)
6. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : Закон України від 16.11.92 р. № 2782-XII. – Режим доступу : [//www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2782-12](http://www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2782-12)
7. Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 21.12.93 р. № 3759-XII. – Режим доступу : [//www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/3759-12](http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/3759-12)
8. Про інформаційні агентства : Закон України від 28.02.95 р. № 74/95-ВР. – Режим доступу : [//www.zakon3.rada.gov.ua/laws/show/74/95-%D0%B2%D1%80](http://www.zakon3.rada.gov.ua/laws/show/74/95-%D0%B2%D1%80)
9. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.93 р. № 3792-XII. – Режим доступу : [//www.zakon.nau.ua/doc/?code=3792-12](http://www.zakon.nau.ua/doc/?code=3792-12)
10. Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів : Закон України від 23.09.97 р. № 540/97-ВР. – Режим доступу : [//www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/540/97-%D0%B2%D1%80](http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/540/97-%D0%B2%D1%80)
11. Про захист суспільної моралі : Закон України від 20.11.03 р. № 1296-IV. – Режим доступу : [//www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15](http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15)
12. Про державну таємницю : Закон України від 21.01.94 р. № 3855-XII. – Режим доступу : [//www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12](http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12)
13. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.03 р. № 435-IV. – Режим доступу : [//www.zakon.rada.gov.ua/go/435-15](http://www.zakon.rada.gov.ua/go/435-15)
14. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України. – Режим доступу : [//www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10](http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10)
15. Кодекс професійної етики українського журналіста. – Режим доступу : [//www.cje.org.ua/codecs/43](http://www.cje.org.ua/codecs/43)
16. Про внесення змін до Закону України “Про судоустрій і статус суддів” та процесуальних законів щодо додаткових заходів захисту безпеки громадян : Закон України від 16.01.14 р. № 721-VII. – Режим доступу : [//www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/721-18](http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/721-18)
17. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи : Постанова Пленуму Верховного суду України від 27.02.09 р. № 1. – Режим доступу : [//www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09](http://www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09)
18. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції : Закон України від 17.07.97 р. № 475/97-ВР. – Режим доступу : [//www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80](http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80)
19. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : Закон України від 16.11.92 р. № 2782-XII. – Режим доступу : [//www.zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2782-12](http://www.zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2782-12)
20. Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 21.12.93 р. № 3759-XII. – Режим доступу : [//www.zakon.nau.ua/doc/?uid=1085.275.41&nobreak=1](http://www.zakon.nau.ua/doc/?uid=1085.275.41&nobreak=1)

21. Старцева Т. Фактические данные или оценочные суждения? – Режим доступу : [//www.ut.kiev.ua/biblioteka-yurista/item/1006-fakticheskie-dannyye-ili-otsenochnyie-suzhdeniya.html](http://www.ut.kiev.ua/biblioteka-yurista/item/1006-fakticheskie-dannyye-ili-otsenochnyie-suzhdeniya.html)
22. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.06 р. № 3477-IV. – Режим доступу : [//www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15](http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15)
23. Справа “Редакція газети “Правое дело” та Штекель проти України”. – (Інститут медіа права). – Режим доступу : [//www.medialaw.kiev.ua/laws/laws_europe/124](http://www.medialaw.kiev.ua/laws/laws_europe/124)
24. Пояснювальна записка до проекту Закону “Про внесення змін до Закону України “Про судоустрій і статус суддів” та процесуальних законів щодо додаткових заходів захисту безпеки громадян”. – Режим доступу : [//www.w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=49483](http://www.w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=49483)
25. Конституція України : науково-практичний коментар. – К. : Видавничий Дім “Ін-Юре”, 2003. – Режим доступу : [//www.ua.convdocs.org/docs/index-7907.html?page=9](http://www.ua.convdocs.org/docs/index-7907.html?page=9)
26. Юридичний висновок ЦППР щодо “законів” від 16.01.14 р. – Режим доступу : [//www.pravo.org.ua/politicreformandconstitutionslaw/humanrights/1569-yurydychnyi-vysnovok-tsentru-polityko-pravovykh-reform-shchodo-zakoniv-vid-16-sichnia-2014-roku.html](http://www.pravo.org.ua/politicreformandconstitutionslaw/humanrights/1569-yurydychnyi-vysnovok-tsentru-polityko-pravovykh-reform-shchodo-zakoniv-vid-16-sichnia-2014-roku.html)

~~~~~ * * * ~~~~~